zarándok, 'peregrin, călător' (sc. după milostenii; cerşitor). — Cf. *zarnă* = sărântoc: Viciu — Şi n. geogr. *Zarand?*

V. Bogrea.

VIII.

Contribuţie la studiul elementelor orientale din limba română.

Cercetătorul per excellentiam al elementelor orientale la noi e d. L. Şăineanu. Cea dintâiu lucrare a sa în aceasta materie (*Elemente turceşti în limba română,* Bucureşti 1885) este anterioară comunicării lui Hasdeu la congresul orientaliştilor din Viena (*Les éléments turcs dans la langue roumaine,* Bucureşti 188) şi posterioară numai lui Rössler (Viena 1865), Cihac (Frankfurt 1 79) şi Miklosich (*Das türkische Element in den Südos- und Osteuropäischen Sprachen,* Viena 1884, cu *Suplemente,* 1 88—90); ca n ă lucrare mai întin ă în chestie e, iarăş, a d-l Ş ie nu: colul din „Ro ani ", XXX (1901), p. 539 şi u m. d ca geniu capricios al marelu Hasdeu a revenit, — u ocasia „Etymo cului", — la lement orien ale şi ca, d a nt a activi ţ i xicografi e ro an i, o sun a de r a o i (a Rud w până la d. Popescu-Cio a e .) s'au oc pat c el ele or ent le d'n li ba noa tră. D r aces a san numai ep de

Bibl a elementelor orientale d'n româneşt rămâ e o era d-lui Şăine nu: *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române,* Bucureşti 1900, 3 vol. (Vezi totuşi: recensia d-lu N orga, în „Noua Revistă Română" pe 1901, critica d-lui I Popoviciu, Sibiu 1904, şi „Contribuţiunile" d-lui Teofil Löbe, în „Analele Academiei Române" pe 1908).

Nesocotirea acestei lucrari fundamentele a dus la resultatul, că zeci de etimologii turceşti, propuse în ultimul timp, sânt, în realitate, nişte "plagiate" involuntare: ele erau deja publicate într'însa.

Caracteristic, în această privinţă, e cazul unui învăţat extrem de riguros supt acest raport, d. A. Philippide, care, criticând pe d. Tiktin (*Specialistul român,* Iaşi 1907, p. 31), dă ca

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

nouă etimologia cuvântului *beterdisesc (bitirdisesc)*, de mult cunoscută din Şăineanu (*Infl. or.*, II², 19). Nu mai puţin caracteristic, — deşi, firește, mai puţin surprinzător —, e casul d-lui dr. Giorge Pascu, pentru care un cuvânt ca mr. *zărculă, zârculă*, „capuchon", vr. *zarcula* (atestat şi la Diichiti, ed. Iorga, p. 100), a rămas până astăzi „obscur" (*Sufixele românești*, 280; *Beitrage zur Geschichte der rum. Philologie*, Leipzig 1920, p. 70), deşi, acum două decenii încă, el fusese explicat, îndubitabir împreună cu întreaga familie balcanică: sârb. *zarcula*, „cal, pacu ieni eriior", ngr. ξερκούλα, „bonnet, capuchon", etc., dl tu c.-pers. *zer-kulah*, „bonnet bordé d'or", de Şăineanu (*o. ci*. II, 386).[1])

Mi sterele exicografiei românești, ca şi revelaţiile ei recente, ar fi, de sigur, mult mai puţine dacă cercetato ii noi s'ar ostenit să s rabată p ealab l, integral, opera înnai taşilor.[1])

S ei ă în cele câteva etimologii din t rc şte ce urmează, nu voi fi căzut în acelaşi pacat Şi ţin s adaug, — spre a înlătura orice neînţelegere, — că s n departe de gandul că monogr fia d-lui Şaine nu ar fi epuisat sub ctul.[2])

Bo g n, „g erre", in eg strat de Di ţ on rul Academiei, e turc. *bozghoun*, „trouble, d ro te" (Kieffer-B anchi, I, 238), „desast e, défai e" (Barbi r, I, 339).

Bu amac, „muruiala de fainâ de grâu, muiată cu apă căldicica, cu are se unge faţa malaiului sau pitanului innainte de darea-i i cuptor" (Săghnescu, *Scrutare dic. Şaineanu*, p. 23),

---

1) Nu numai Saineanu (*o. c.* II¹, 142), ci însuşi Cihac (II, 568) l-ar fi putut lămuri pe d. Giorge Pascu (*Istoriea literaturii şi limbii române*, Bucureşti 1921 p 68) asupra originii altui cuvânt „obscur": *colunŭ*, „magar salbatec"!

2) *Canara*, in înţelesul etimologic apriat de „étalage de boucher, abattoir" (cel de „piatra stancă de Mare", atribuit de d. Ş., III, 84, e contestabil in ex citate, cf. Diichiti, *Cron. exped Turcilor în Moreea*, ed. Iorga, pp 44, 48) se găseşte la Pasculescu, *Literatură pop rom.*, p. 221 (fals glosat!) şi chiar la Ş, III¹, 403, aces a e sensul lui „vite pentru *canara*". — *Chezi*, „tocmai", din *Herodot*, ed. Iorga p. 442, e de adaus la art. *chez* (I, 62), şi tot de acolo (pp. 525, 548) · *gedia, ţidea*, la art. *giudea*, „jevelot", care nu e, deci, un ἄπαξ (II², 92). — Sensul de „neputincios" al lui *cârjăitu* (Giuglea-Valsan, *De la Rom. din Serbia*, p. 389), de fapt, cunoscutul *cârjaliu* (vezi-l la Ş.), se datoreşte, vădit, etimologiei populare cu *cârjă*. — *Săleaf* (ibid., p. 108) nu înseamnă „suflet" (v. Glosariul), ci „tolbă s. chimir pe arme" (v. Ş, *ad voc.*). — *Oturac* exista românește, nu numai ca temin militar (II², 92), cum apare şi în „Cronica" sus-citată, p. 223, ci şi în înţelesul de „banc de rameur dans le calque" (Barbier, I, 137); v. Antipa, *Pescăria*, Glosar (unde şi varianta *hotărac*) — *Ghelbereu*, „instr. de pescuit", (ibid.), *ghelberiu* la lord. Golescu (v infra), e turc. *ghelberi*, „vătrar", lit.: „vino'ncoa!" (cf dobr. *gheal*, „haide!"): *gălbere, ghelberi* din cimil. plugului (Pascu, I, 158; cf. Păsculescu, p. 86) are aceiaşi origine.

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

bulamaciu, bulumaciŭ, „ciulamă preparată din făină de grâu în untură" (*Biblioteca folkloristică*, no. 18, p. 58) e, probabil, turc. *bulamak*, rendre trouble, mêler" (Zenker, 224), *bulamač*, „une soupe épaisse et gluante, bouillie" (Vámbéry, apud Hasdeu, *Etym. Magn.*, s v. *balmoș*), *bulamik*, „eine Mehlspeise von Fleischbrühe mit Fett oder Käsestückchen" (Vámbéry, *Türkenvolk*, p. 505). — *Bulamaciu*, ca n. de familie· „Analele Dobrogei", I, p. 389.

Butáș, „marcotte, bouture ('branche tenant encore à la plante mère, que l'on couche en terre pour qu'elle y prenne racine')."

Dicționarul Academiei, șovăind între ung. *bujtas*, „butășit", al lui Cihac, și înrudirea cu *butuc*, *bucium*, îl lasă nelămurit.

N'ar putea fi însuși *butac*, „ramus", din „Codex Cumanicus", ed Kuun, p. 303?

Cazac, în expresia: *a se face cazac*, „a se bărbieri" (Moldova), e turc. *qazaq*, „rasé, barbifié" (Barbier IV, 457).

Chiligiu, „fercheș" (rev. „Ion Creangă", iX, 27).

E un turc. **kiligi*, probabil derivând din *qylydj*, „sabie' (Kieffer-Bianchi, II, 498), din care: *câlâgi, chuligi*, „sabie"; *calacu-caftan* (*Cronica expediției Turcilor în Moreea*, ed Iorga, p. 104; la Șăineanu, *Infl or.*, II,[2] 25: *calăcu) kâlâgi-kaftan* „semnul decorativ al unui comandant" (Löbel, p. 14), *celenghiu, celenchiu*, „surguciu, egretă de argint" (*Cronica* sus-cit., p. 67) Cf *gylydjtchi*, „fabricant de săbii" (Kieffer-Bianchi, II, 499) — Toate acestea, bine-înțeles, presupunând că nu e la mijloc o simplă stropșire a lui *călibiu*, pronunțat moldovenește. *cilighiu*

Corbert, „Țigan" (Candrea, *Poreclele la Români*, p. 108, îl derivă din *corb)*, e, ca și megl. *curbet*, idem (Papahagi, *Megleno-Românii*, II, 72), sau n. de fam. *Curbet* (Ghibănescu, *Cuzeștii*, ed. mică, p. 13; la Erbiceanu, *Ist. Mitr. Moldovei*, p. 331: *Gurbet)*, *gurbet*, „Țigan turcesc", *gurbeti*, „Țigani pribegi" (T. Filipescu, *Coloniile române din Bosnia*, pp. 205, 236), turc.-arab. *gurbet*, „long voyage à l'étranger, éloignement de sa patrie, exil, émigration; pays étranger, misère [Elend!], malheur" (Zenker, 646):

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

cf. alb. *kurbet,* 'Reise, Fremde', *kurbat,* „Zigeuner, Siebmacher" (G. Meyer, *Alb. Worterb.*) — Noţiunea de basăa u'ţ fost coloarea, ci caracterul *nomad,* vagabond, al Ţiganilor; cf. bulg. *karvan,* „Ţigan", din turc. *karvan,* „caravană" [1])

Cuşmete, „bucată", d. ex.: „un *cuşmete* de slănină" (Ciobanu-Pleniţa, *Cuvântări adâi,* p. 311), *hujmete,* „boabe, ştiuleţi mici şi necopţi de păpuşoi" (rev „Ion Creangă", XIII, 115), ar puteà fi turc. *kysmet,* „part, partie; soıt", existent în mr. şi megl. — *Uidumu,* „cu grămada" (Ciobanu, *l. c.*) = (cu) *duıumul.* — *Nagaıà,* „belea" („Ion Creangă", *l. c*) n'are a face cu *nagarà,* „instr. musical", turcesc (cf. gr. ἀναχαρά μετὰ βυχανων χαὶ σαλπίγγων, la Nicetas Akominatos, ed. Bonn, p. 243), ci e = *angara, angarea,* idem (grecesc, din persană). — *Roıtoman,* „bine-făcut" (aceeaşi revistă, VII, 52) = *ıortoman, otoman,* iar *maceoala,* „femee proastă' (*ibid*, 312) = *paceaură* (prin **baceoară?*).

Dihai, în expresia: *mai dihai,* „mai vârtos".

Cf. turc. *diha,* interj, „voici, voilà" (Barbier, I, 786).

Diudiuc, „instrument musical de vânt" (Oltina, jud. Constanţa; în chest onarul Hasdeu), e turc. *düdük,* „flûte, flageolet" (Kieffer-Bianchi, II, 549).

„Dubas cu capu' ars" = vătrarul (Pascu, *Despre cimilituri,* II, 180).

S'ar putea să nu fie *dubas, dubaz,* „ponton" (cum crede autorul citat), ci — modificat supt influenţa rimei — turc. *durbaş* „măciucă" (Zenker, 538), lit.· „fii departe, fereşte-te!" (cf. *odâr,* „marş!", în „Noua Rev. Rom.", XIV, 235, *dur,* „stai!", la G. Dem. Teodorescu, p. 74, ţigăn. *durbač,* „biciu", *durkalo,* „dracul", lit.: „departe, cel negru, calăul!"), sau sl *dubač,* „gouge, goujon". — Cuvântul nu are a face, în orice cas, cu *durbacıu* din cimilitura ghindei (Păsculescu, *Lit. pop rom.*, pp. 84, 337), care e, probabil, rus. *dubac, dumbač,* „stejar, de stejar, ghindă". Cf. *durbace,* „răcitoare (la velniţele moldoveneşti)" (Pamfile, *Industria casnica*, p. 230; Săineanu, II[1], 165, 405).

Fâ -f ış, interj, imitând un foşnet uşor

Cf şi turc. *fech-fech,* onomatopeie, „bruit léger, sifflement, bruissement" (Barbier, II, 418).

1) *Modoran,* „Ţigan lingurar, prost" (Şezătoarea, III, 36), sa nu fie corupt dintr'un **domodoran* = sl *domorodan,* „indigen"?

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

Fârlifus, 'petit homme maigre et chétif, gringalet; se zice despre oamenii slăbuți, de constituție delicată'.

Așa, Dicț. Acad., *s. v*, care nunționează, fără a o admite, etimologia d-lui Tiktin: germ. *Firlefanz*, „om ușuratic".

Adevăratul etymon pare a fi turc. *feïlesouf*, „philosophe; en turc vulgaire, daus un sens péjoratif: homme dé ravé, impie" (Barbier, II, 437), *fèïléfous*, „pierre précieusse que les Orientaux croyaient changer de couleur 72 fois en une heure", deci un soiu de „pierre philosophale" (Keiffer Bianchi, II, 408; cf II, 398: *filifous*, „Philippe, Philippus", cu care-l confundă!)

Pentru reputaț a „filosofilor" în popor, cf. cuno-cutul *filoscos*, *firoscos*; iar, pentru formă: pop.-dial *filofoși*, „filosofi" (Vârcol, în „Buletinul Soc. Filol. din București", an. I, p. 23)

Ghimirliŭ, „ferestrău de mână, având o coadă, mâner sau mănunchiu, și o punte, obișnuit de fier, care ține panza întinsă" (Pamfile, *Industr a casnică la Românî*, p. 122).

Evident, din același turc. *demirlî*, „de fi r", d n care și *d'merlie*, „baniță de fier" (cf. *ferie*, originar cetlu'tă în fier, — v. rev. „Ion Creangă", VII, 53 —, ngr. κύπρος s. μέδιμνος, „măsură de capacitate", propr.: „de aramă", ngr.-d al. λαμνί, ραμνί, „Wasserkrug", după G. M.yer *Ngr Stud.*, IV, 75, din it. *rame*, „Kupfer, Kupfergeschirr", rom. *aramie*, bulg. *aranija*).

Ghiobecuri, în exoresia: „lucrează în *ghiobecuri* în bătaie-de-joc" (Rădulescu-Codin, *O seamă de cuv nte din Muscel*, p. 34).

Legătura cu turc. *göbec*, „nombril", la care Șăineanu (*Infl. or.*, II², p. 397) raportă, fără convingere, numele brăilean al zăbunului, *ghiobec* (cf. Lőbel, p. 21, și Dicț. Acad., *ad. v.*), se impune. Ea ar rămâne, însă, tot atât de neclară, pecît e de neîndoioasă, fără ajutorul acelui Glosariu manuscript al lui Iordache Golescu, asupra importanței căruia, ca izvor de limbă, a atras atenția și d N. Bănescu (*Viața și scrierile Marelui-Vornic Iordache Golescu*, pp. 47—8). În adevăr, la f. 382 a acestui ms., — pe care nu-l cunosc decât din extrasele d lui G. T.-Kirileanu —, se pot ceti următoarele: „*Ghiubec*, — *uri*, partea burtei dă la buric în jos: Ăm [= îmi] mișc, ăm arăt *ghiubecul*, când umblă (*sic*). Muiere lingușitoare ce-ș arată, ce ș mișcă *ghiubecul*, ăș arată c. . . ., când umblă".

E vorba, deci, de turc. *göbek atsân*, „den Nabel werfen", terminus technicus pentru obscenul „danse du ventre" (v. G. Jacob, *Türkische Bibliothek*, VI, p. 134).

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

Expresia populară se dovedeşte, astfel, a fi încă un ecou al influenţei turceşti, o „survivance" orientală la Români.

Gujban, „vreun semn vechiŭ de care se serviau Domnii" (Ciobanu-Pleniţa, *Cuvântari adânci*, p. 313), e o variantă a lui *gugiaman, gugiman*, „căciula de samur a lui Vodă" (v. Şăineanu), printr'un *gugiban* intermediar, mai probabil decât „o amplificare d n *kaba*", cum îl socoate Şăineanu, care nu cunoaşte decât varianta *cujban* (III¹, 148).

Haihuĭu), interj., adv., înregistrat de Dicţ. Acad., ca şi mr. *hăi-haĭ*, „om fară scaun la cap, pierde-vară" (Papahagi, *Grate aro n î e*, p. 80, e turc. *hai-houĭ*, „mots imitatifs des cris d'une foule qu lconque, particulièrement de combattants, brouhaha" (Kiefter- Bianchi, II, 1205). — Cf. megl. *haha*, „haĭhuĭ g ră-cască" (Papahagi, *Megl.-rom.*, II, 80) = ngr. χάχας, ὁ, „badaud, bouche-béante, gobe-mou hes, nigaud, benêt" (Byzantios) — Ca o contaminaţ e între acest χαχας şi ngr. λέρα, „vaurien coquin", s'ar putea explica acel sinonim *hahalera*, pe care Candrea *(Poreclele la Români*, p. 76, după Baronzi) îl aduce din Spania (prin E r i „sefaradin", în acest cas, ca turc. *palavra*).

Ilaşt, -urĭ, „lance" *(Herodot*, tr ad. vr., ed. Iorga, p. 485).

E turc. *hecht* [= *hîşt*], idem (Calfa, *Dict. franç.-turc*, s. v. *lance)*.

Iontâc. — Se găseşte într'o gâcitoare a „buricului", reprodusă de Pascu (*Despre ciniliturĭ*, I, p. 169) după „Şezătoarea", VII, 78, supt forma. „In mijlocul câmpului, cuibul *iontâculuĭ*" (în text *Iontaculuĭ*), la care putem adăugi, din aceiaşi revistă, XIII, 1 : *iontâculu*, iar, din rev. „Ion Creangă", VIII, 39: *iontâncul ŭi*

Avem a face, probabil, cu un reflex al turc. *gŏndŏk* „nombril, Nabel" (Zenker, 779).

Înţelesul e în deplină concordanţă cu însemnarea cimiliturii, iar, formal, un *ghiondâc (ghiondioc)*, sau *ghiontâc* putea ajunge uşor la *iontâc*, ca: *ghionteà* la *ionteà* („Ion Creangă", IV, 7), *ghimburuc* la *iumuruc* (Şăineanu, *o. c.*, II², 56), *ghemetlic*, „revistă navală" *(Cronica exped. Turc. în Moreea*, ed. N. Iorga, p. 22), la *iemetlic*, răŭ derivat de Şăineanu, *o. c.*, II², 148, din *gemigilâc;* poate chiar *iordan* din cimilitura „cintarului" (Pascu, *o. c.*) nu e decât *ghiordan*, dublet cunoscut al lui *gherdan* turc. *gerdan*, „cou",

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

(litt.: „ce qui tourne"), „collier" (Şăineanu, *o. c.*, II[1], 279): *goldan* din varianta publicată în rev. „Ion Creangă", VII, p. 233, să nu fie o etimologie populară din acelaşi *ghiordan*?

Cimilitura înfăţişează, prin urmare, tipul, cunoscut, al acelora care cuprind, în însuşi enunţiul lor, „le mot de l'énigme", având ca pototip drastic cimilitura *ciupercii*: „Mănăstire 'ntr'un picior, gâci — ciuperca! — ce-i?" De obiceiu, însă, alusiile se mulţămesc să fie numai transparente (d ex. „Nataliţa" = *Nadoliţa*, „nadoleanca", într'o cimilitură a cloştei prădate de „Nataloiŭ" s. *Cataloiu* = cotoiu: *gatolo?*) şi, în orice cas, mai puţin drastice, iar omonimia oferă, în acest scop, destule mijloace. O cimilitură a ploscei (Pascu, *o. c.*, p. 84) exploatează, astfel, echivocul *tiuga*, „ploscă" (Panţu, *Plantele cunoscute de pop. român*, p. 299), şi *tiugă* = *tuca*, „găină" (*Şezătoarea*, V, 162), din ung. *tyúk*, idem (cf *tiugu-tiugu-tiugu*, interj. p. chemat găinile: ibid., III, 190) Altă cimilitură, a găinii, la Megleno-Români (Papahagi, *Megl-Rom*, I, 51) exploatează echivocul obscen *curu* (bulg *kurŭ*, „găină", megl. *curişnita*, „găinaţă", de unde, poate, şi *curlă*, *corlă*, „găinuşă de apă"*) — *Titirişcă* dintr'o cimilitură a cloştei (Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, 78), ca şi *titirişca plişca* din cimil. coţofenei (*ibid*, 80), se basează pe o amfibologie asemănătoare: *titirişca* = *titirez* şi *trişca*, apoi *plisca* = *plisc* şi *frişca* (acest din urmă cuvânt însemnând, — pe lîngă „femeiuşcă", în sens peiorativ, ca şi „coţofană", — şi. „fluierătoare, ţipătoare", ca *trişca*. — „Targuţ într'un vârf de *macaŭ*" (Goroveiu, p 216), aminteşte, prin acest deminutiv din *macaŭ*, „bâta", pe *mac* (înţelesul cimiliturii). Foarte adesea, iaraşi, se recurge la un termen regional, o glosă obscură pe care rar cine o înţelege**, şi în această privinţă, tesaurul de turcisme al limbii era bine-venit: casul lui *iontâc*.

Revenind la cimilitură *iontâc* fiind un cuvânt, pentru cei mai mulţi, neînţeles, el a fost înlocuit, — fie după formă: cuibul *ciontiţului* (Şezătoarea, XIII, 15), *ciontâcului* (cf *cioul* = *ciunt*

* Aici s'o fi raportând şi „poame de *kurr* Eier" din Wolf (cf. „Ion Creangă", XII, 75)? — Sigur, da, *curuelnic*, „coteţ de hoara" (Boceanu, p 88), „găinărie"

** *Cimileaga* din cimilitura albinei (Pascu, I, 140), ca şi *heligă*, *meligă*, etc, din difertele-i variante (*ibid.*, 52), ar putea fi identică cu ung. *csemelyke*, *csomély* — rus *čemel*, rut. *čmelj*, „apis terrestris, apis muscorum, bombus terrestris, abeille souterraine" (Gombocz-Melich, *s. v.*, cf. Berneker, I, 167). — P *dumbră* din cimilit. apei (Pascu, I, 30, cf. şi sl. *dămbru*, „vale, apă" (de origine celtă? V. Holder)

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

bont, „tăiat la vârf, rătezat la capăt, mutilat", şi *cıont* „os" = ung. *csont*, idem, *csontók*, „ciolănos": Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului*, p. 49; T. Bud, *Poes. pop. din Maramureş*, p. 76), sau *ciotâcului* (de la *ciot)*, — fie după înţeles (continuarea ideii de „cuib"): *cocostârcului, cucului* („Ion Creangă", VIII, 146), *terteleaculuı* („Şezătoarea", *l. c*), de fapt, cred: *teptalacă*, „prepeliţă" (Marian, *Ornitologia*, II, 221), confundat cu *terteleac*, „băţul care mişcă teïca (cutia cu grăunţe), la moară" (Damé, *Term. pop. rom.*, p. 153, nota 1); cf. *perperiţă, prepeliţă*, „rudă lungă de fag cu crengi pe ea" (Viciu, *Glosar*, p 70), *perpeluta, prepeliţă*, „o bucată de fier, în care se prinde capătul fusului de fier care învârteşte piatra alergătoare a morii" (Damé, *o. c*, p. 153), şi *prepeliţă*, pasărea. Adaugim că o confusie asemănătoare există şi 'n ngr., între πέρδιξ, -ικος, „perdrix", şi πέρκα = *perlica*, „perche". — De altfel, o piesă din mecanismul morii, tocmaï aceia prin care trece fusul de fier, se chiamă *buric;* iar, pe de altă parte, rom *ghiondic* înseamnă, ca şi *ghiondera:* „prăjină", „perche" (v. Dicţ. Acad) — Pentru *ghiontac* (Mehedinţi, *Oameni de la Munte*, p. 23), probabil, din *ghiont*, „pumn", cf. gr. πυγμαῖος asemănarea e pur formală şi întâmplatoare.

De observat este, că multe din aceste turcisme s'au păstrat în poporul nostru prin cimilituri[1]) „ţigăneşti", dintre care unele sânt pe dea'ntregul turceşti, iar altele, în bună parte. *Şaica-baïcă*, despre „gâsca plutind" (Pascu, *o. c*, II, 129), e un efect de ritm frecvent în turceşte, având la bază pe *saica* „barcă" = „cîobacă" (turc.-arab. *şabbak);* cf. *şundà-bundà, şuradà-buradà, şoilè-boilè*, etc. (cf. rom. *hoidea-boidea* = trăsura-meargă din Rădulescu-Codin, *o. c.* p. 39). — *Şocarda* din cimilitura „ţesutului", explicat de d. Philippide ca čicardı (Pascu, *o. c.*, II 75), ar putea fi mai curând turc. *şu-kadar* 'tant, assez' (Zenker 551), — această formă, iar nu forma *so(l)hada(r)*, cum spune Şăineanu, *o. c*. I, CCCXXIX, e, şi prototipul rom. *şucada* „atât de mare, enorm" din Alecsandri, — sau ngr. (ἐ)σωκάρδι, „camisole

1) Pentru origina, obscură, a rom *cimilură*, cf şi slov čim, „Zauber" čimilica, „Zauberin", (Fr. Krauss, *Volksglaube und religioser Brauch der Sudslaven*, pp. 125, 127). — Pentru *cinel* — **cineal (cinea-l')*, imperativ de la un *a cini*, cf. *citea-l*, de la *a ceti* (= *cetește-l'*), *păzea-l, risipè-le* = rispește-le (Leca Morariu, *De la noi*, povești bucovinene, ed a III-a, p 76)

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

chemisette" (Byzantios), megl. *sucardi*, „sarică" (Papahagi, *Megleno-Românii*, II, 119). Forma *socardea*, acurată, o găsim într'un joc de cuvinte dintr'un recitativ „ţigănesc" (V. Păcală, *Monografia com. Răşinari*, p. 215): „Carno [cf. ţig. *kanro*, „spin" = ac?] parno (cf. ţig. *parnò*, „alb"), *socardea* [= soc ardea], şosarea [= ş'o şea s. şosea-rea], şunacbun [= ş'un ac bun], şocosea [ş'o cosea]"[1]). — *Başcaliii* cei doi, între cari şede *şoşoiul* ţigănesc, „iepurele" (şi „Ţigan": *Noua Rev. Rom.*, XIV, 236), d n cimilitura acestuia (Pascu, *o. c.*, I, 123), sânt, foarte probabil, totuşi „cojocarii" turceşti (vânătorul şi ogarul), or cât s'ar certa dd. Şăineanu şi şi Lőbel asupra existenţei ca atare a protot'puluï turc, *başkali*. Cf. descântecul: „De-ţi găşi-o şezand c'un flăc ŭ frumos, dé *başcaluit* s'o *băşcalui,i* [= s'o despărţiţi dé el] şi la mine s'o porniţi!" (A. S. Michailescu, *Crâmpeie din viaţa pop român*, p. 29). — Cât despre *fat faur* din cimilitura a eluiaşi, rămas un m ster pentru Pascu (*o. c.*, II, 75), el nu e decât un fonetism ţ'gano românesc, pentru: *fat-faur* (cf. *fatul mieu, Fa -Frumos; fiu-fiu* e „foi ", foale', cf. megl. *fiŭ*, „instrument de suflat pe tru a l pi ceva": Papahag, *Megleno-Romanii*, I, 30; *cucioaie*, ibid., e ngr κάτσ., „oscior"?). Relativ apoi, la calcularea iepurelui în elemen e de fierărie, aşa de firească Ţigan'lor, compară gluma populară cu Ţiganul, care, vrând să împrumute anumite unelte (sfredel, cuţ toaie, topor) de la un Turc, i se adresează „turceşte". „Turchilinghili [evident, cuvântul n'are valoarea arheologică a lui *Turcilingi!*], dă-mi on (= un) *soilè*, on *şe şe* ş'on *hacanà* cu coada ła aşa!" (*Graiul nostru*, I, p. 417). Pentru timbrul ţigănesc al cimilituri, cf. rolul ursarului (Ţigan) din „Jocul Păpuşilor" (G. Dem. Teodorescu, p. 124).

1) Cf. o altă variantă, inedită, comunicată de d. Dumitraşcu-Reny.

Un Sas ara
O suşa ra,
Soc avea,
Soc ardea,
C'alte lemne nu avea.

Sau încă
An aram,
Soc aveam,
Soc ardeam
Ş'o şea rea aveam,
Ş'o şea rea ardeam.

Pretutindeni, o largă exploatare a omonimiei. — *Tulumbuci* nu e „tu-l îmbuci" (Pamfile, *Jocuri de copii*, I, 369), ci varianta unei cunoscute expresii scabroase (*'tu-l în buci*). — Patent ţigănească e expresia *a hănghi móiul cuiva* (*a hânghi*, „chier", *moiu* = ţig *mui*, „gură". Constantinescu, p. 19), ca si *a mardi* (pr pr. „a bate", p 20) şi *a bulì* (de la *bul*, „dos": p. 29; cf. Şezătoarea, XIV, 82).

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

Avem chiar motive să credem, că şi mult desbătutul „incipit" al strigăturii de la *Alimori* (şi nume de sat): *„Alo, more, more, sulito, sulito, more!"* e o formuletă sillografică grecească, importată la noi prin Ţigani (v. ce spune El. Niculiţă-Voronca, *Studii în folklor*, I, 136, despre „Societatea Voevodei *(sic)* Ţiganilor" de lângă Cluj, care colectă datele de „chronique scandaleuse" şi organisă „strigarea peste sat" în Sâmbăta Paştilor). Dar despre aceasta, altădată. — Că în *halea-palea* din c'militura „lupului" cu variantele ei *(halea-balea, halea-malea* etc.), pe lângă a *hali* şi *bala*, note atât de adecvate în definiţia unei fiare prin excelenţă vo acè, sau ţigano gr. *palè*, „din nou, iarăşi" (Pascu *o. c.*, II, d loc.), se am stecă şi urc. *haleà-paià*, — se vede din epitetul satiric de „jupân *halea-palea*", ce i se dă lupului într'o snoavă din popor (v. rev. „Io Creangă", XIII, 16 : o no ă de satiră socială.

Un s ud u sistem tic, din punct de vedere lexicografi , al a esto r ci at ve şi formulete copilăreşti, mu e fo rte vechi) — pastrând, d. ex., amintirea lui Miha Viteazul), sau parod nd rugac uni sl vone (v. mai jos), — altele de dată re nta, produs al şcoli or se unda e (aşa, d. ex., ce e din rev , G e Lazar", II, 27, unde în ă *şe vu bre* ru e, evident, „qui vo s ou' lez', cum e sp e, ci: *je vous pri*), — li seşte. Basa ă pentru o asemene erce nu lipseşte, totuşi, de loc· *R ic c antecelor de copii* a raposa u ui A ex. Bogdan şi ele trei volume de *Jocuri de copii* ale d ui Pamfi e oferă un vast material. Cele mai multe din a est r c a ive înfaţişează numerele până la zece: fie că încep cu *uniele* (dupa *dodiele*, cf. vr. *dodei le*

1) Un recitativ publicat în rev. „Ion Creangă" p. 1909, pe 150, mântuie :

Dara ţapul fără coarne.
Şepte fete *pe-o mascoane*, —

după ce le aşezase prealabil, „pe o *lăiaţa*" (oaie lăie) şi „pe un *ţap*"; avem deci, în forma cea mai archaica (*maşcoanie*), pe *măşcoaie*, „catarca".

2) O variantă gorjană inedita (comunicata de D. I. Popescu-Voi eşti)

Stai, ploaie, C'un paiu,
Steregoaie, C'un maiu,
C'o să vină soarele, Cu căciula lui Mihaiu,
Să-ţi taie picioarele: Plină de coji de mălaiu [cf. „Mălaiu-Vodă"!]:
Uscate de nouă ai.

Amenintarea cu „soarele", care „taie picioarele", — deşi nu „strigoaicei"—, şi într'un „descîntec de deochiu" din jud. Romanaţi (Păsculescu, p. 120).

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

„năcazuri", *dodii*, „bâjbăieli", şi după *carăiele* = *caraiel*, „crivăţ„ lit.: „vântul negru", din turc. *qara-yel*, „vent du nord-est-ouest", cf. lat. *aquilo*, idem, meglen. *boari-neagră*, „vânt negru, vânt turbat"; Papahagi, *Megleno-Românii*, Glosar; cf. încă: *traistă-goală*, „vântul pustiitor de Sud-vest", în „*Revista Pădurilor*, X, 299 *cara-il*, „an[!] negru", apoi: *coşeava*, „vânt de Răsărit„, *gorneac*, „vânt de Apus", propr. „muntean", din *Noua Rev. Rom*, XIV, 234—5, şi *iuga*„ vânt de Sud" = sl. *jugъ*, idem), sau cu *unerogu* (probabil = *inorogu*, „unicornis", de unde varianta: *una ruga*) şi sfârşesc cu *saicoteţ* (= sai, coteţe!), ori *dutcă* (monetă rus de 50 cent.), ori cu *vig* (poate ung. *vég* = sfârşit), ca acele din rev. „Ion Creangă", VIII, 243; fie că disimulează supt câte un quasi-omonim românesc numele fiecărei cifre: „(B)unili, [d]oile, miile [=triile], 'mpăratuli [=patrule], mincile [=cincile], nasăle [şasele], şerpele [=şeptele], (sc)optule, [n]oŭăle, berbecile [zecile]", sau cuprind numerale greceşti-moderne: „opisena, sena di (ὀπίσω, ὄπισθεν, s. εἰς ἕνα, δύο), chistin boli (καὶ εἰς τὴν πόλιν), ţangăr, mangăr, na cartof, tu aftò (καὐτὸ, τοῦ αὐτοῦ, κατ'αὐτὸ?) belengher buf, cioc boc, treci la loc!", ca formuletele din Pamfil, *o. c.*, pp. 27—8 (variante ale ultimei, v. şi la Hasdeu, *Revista Nouă*, VII, p. 269, la Bogdan-Hoya, *Cântece de copii şi jocuri*, p. 25, sau la Teodorescu, p. 192, care observă că originalul ei ar fi „şese versuri greceşti, puţin cuviincioase"), ori chiar numerale latineşti, ca *simalul*, „jocul popicilor", ardelenesc: „*simăl* se strigă, când se dă întâia oară în popic; a doua oară: *bist;* a treia: *terciu*" (Pamfile, *ibid.*, III, 19) = lat. *semel, bis, ter* (cf. *tertius*), — ele sunt, oricum, foarte interesante.[1])

Alt recitativ copilăresc: „Unuma, dunuma, zaia, paia, chicura, cucura, hurduc, burduc, sacalie, pic, poc!", însemnând „puşcă" (Pamfile, care-l publică, *Cimilituri româneşti*, p. 7, e de părere că „nu poate să însemne *puşca*, dupăcum crede poporul, sau vrea să fie crezut'!), conţine elemente de cel mai mare interes: *unuma, dunuma*, sânt un fel de comandă de încărcare; pentru *zaia*, cf. ung. *zaj*, „vuet" (cf. *hueşte*, despre puşcă),

1) *Bimbirică*, cunoscuta poreclă pentru un om mărunţel, să nu fie o colecţie glumeaţă de numerale turceşti *bin* (1000)+*bir* (1)+*iki* (2)? Cf însă turc. *bin*=*ibn*, „fiis", şi it. *bimbo*, „bambino", „Kind", de unde „ngr. -dial μπίμπικας, „kleiner Insekt, Laus" (G. Meyer, *Neugr. Stud.*, IV, 60), rom. *bibic*, „drăguţ", *bibică*, „amourette"; de asemene, n. pop.-dial. de plantă *bombir*, „crin" (?), în „Povestea numerilor" din col. Alexici, p 201

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

iar p. *paia*, cf. *a da paiele*, „a aţâţa, a înteţi"; *chicura* e *picura* (picur), iar *cucura* = „tolbă de săgeţi"; *hurduc, burduc* se referă la încărcătură şi sgomot (cf. cimiliturile fedeleşului); *sacalie* aminteşte pe *sacăluş*, „treasc, tun mic" (cf. vr. *puşcă)*; restul — cunoscute interj., imitând „picnitul" capsei şi pocnetul armei (explosia).

Cu deosebire interesant de studiat e, însă, procedeul de transpunere şi adaptare a acestor recitative în domeniul cimiliturilor.[1]) Un exemplu în colecţia de „Poesii populare" a lui G Dem Teodorescu (p. 259), găsim următorul recitativ

O ce naşe
ije
ese
şi ne b . .
Da pinde ţarca
dă-i buliarcă
şi chliban.

Episcopul Melhisedec încă (*Revista p. ist, arh, filologie*, II, p. 54) a recunoscut în aceste cuvinte, — ca şi 'n varianta „Oce naşca taşca, da bună-i budaşca" —, o parodie a Rugăciunii Domneşti slavone: *Otce naş, ije esé na beseh* („Tatăl nostru carele eşti în cerurĭ"[1]). Dar, nu numai începutul recitativului, ci şi restul este, în întregime, compus cu elemente din aceeaşi rugăciune: *da priìdet ţarstfie (tvoià)*, „vie împărăţia ta", e fără îndoială, originalul lui *da prinde ţarca; da budet volìà tfoìa* („facă-se voia ta") trebue să fie la basa lui *da-i buliarcă*, iar *chliban* e, evident, identic cu *hleb naş* („pânea noastră"), adecă cunoscutul *hliban*, „mèche de pain", care derivă, în ultima analisă, din vsl. *hlebŭ*, „panis" (v. Cihac, *s. v.*), exact; l. *clibanicius*, sc. *panis*, gr. κλιβανίτης, de la κλίβανος, „cuptoraşul de lut, tuciu, fier sau argint, în care se cocea pânea" (v. Blümner, *Technologie und Terminologie der Gewerbe u. Kunste bei den Griechen und Römern*, I, p. 82)

---

1) Cf. cimilitura „şerpelui" din Pascu (I, 196) şi descântecul de şerpe din Frâncu-Candrea, *Moţii*, d la p. 180, de asemenea, cea din farmecul de la p 182 („laumă daumă" — *lau-mă, dau-mă !*), sau începutul baladei „Petrea" *(ibid.*, p. 226).

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

Odată format astfel, ca parte integrantă a parodiei, acest final s'a isolat, apoi, supt forma; „Dă-i prinde ţarca, dă-i *buleaşca* şi chiliban" (Pamfile, *o. c.*, II, 317), în care *tarca* nu se mai înţelege în legătură cu textul slavon, ci cu numele păsării (ajuns, ca şi sinonimu-i *coţofana*, la înţelesul de „femeie depravată)", iar restul echivalează cu: „dă-i *bautură*, *ădatură* (*buliarca* de sus, cf. ud *bleaşcă* s. *lioarcă*, etc.) şi mâncare (pâne)". Ca atare, *ţarca bulearca* apare, însa, în cimilitura coasei: „Am o *ţarcă bulearcă*, tot câmpul aleargă" (Pascu, *o. c.*, I, 132). — Pentru *bulearca* (ritmul va fi ajutat, ca şi sus, la formaţunea cuvântului), mai ales în legătură cu costul, ar fi, poate, de comparat, pe lângă *lioarca*, *holerca*, „băutură de calitate inferioară, rachiu", şi: *buleacar*, „tot felu de iarba, mărăcini şi steca şi uscături şi spini" (Vicsu); iar, pentru *bulea*ş*ca*, pe lângă variantă *ocen*ş *budaşca* = *budaşca*, „fiind", „carele eşti"[1]) a parodiei citate, sant de însemnat rom.-dial. *bulă*, „dihanie, despre femeie rea" (Cov. lit., XX, 1006), *bulă*, „turcica mulier", *bulaca*, *bulă*, „quod turcicae mulieres conficiunt" (Anonimul Banăţean), ung. *bulács* „Sülwasser" (Zikr, 575, *bulanac* (v. mai sus). Amalgamul e prea complex pentru a putea fi lămurit până)

Un alt terien rare ramane de explicat spre portul turcilor, — cf. d. Şaineanu în atingandu-l pe atât de departe, — e *ono nastica*.

Un studiu special, amanunţit, ar trebui, ea însă, distins strict paronimicele turceşti de celelalte, şi de acestea, v. acum în „Anale Dobrogei", I p. 16 obşuite mai ales la Armeni (v. Nilorga, *Armenii şi Românii*, — paralelă istorică, — *passim*[2]) Asfel, un *Hurăi*, cu totu aspectul

1) *Avel favel domene* dintr o formulă cîntăreaţă (Bogdan Hodoş p. 27) ar putea fi o parodie a lui „*ave fave, Domine!*" (ibid. p 18), tot aşa de bine, ca şi o estropiare din *Ave (Abel), Pavel, domnule!* (ibid. p. 3) — Pentru *ăţăla*, *băţăla* de la începutul formuletei (p 18), cf. ngr ατζαλος, „sale", de unde mr. *aţal*, idem, şi, în legătură cu bulg *maţalo*, „bărbat", mr *aţalamaţala*, despre un om murdar (v. Pascu, *Rev. de dial. rom.*, V. 227) — Interesante dublete de sens (prin glosare), în formulele de la pp. 15 (*chi a far* = *ki*, „afară", ung), 20 (*bica*, *bica*, *ţaoru* = *bica*, „ţaur"), etc.

2) Nume tătăreşti poartă uneori şi „Tătaraşii", adeca *Ţiganii*, robi ai Tătarilor, stabiliţi pe la noi (cf. *Tătăruşi*, sat). *Tamârtaşowci* (cuman-*temir-taş*, „piatră-de-fier") sant, d. ex., „Tătaraşii" creştini, dulopareci ai mănăstirei Neamtului în sec. al XV-lea (v. *Arhiva istorică*, II, 102). Cf. Picot et Bengesco, *Alexandre le Bon*, Viena 882, p 37 şi urm. (etimologiile de acolo sant, însă, cele mai multe, false).

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

său de derivat din *hulub* (un *Holub* Trohin, în N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, I, 208; cf. n. de sat doljean *Columbeiu*), analog lui *Corbeiu, Lupeiu, Griveiu*, etc., se dovedește a fi identic cu tătăr. *Olobey* (și tatăl Mariei din Mangup), *Ulubeiŭ* (negustor armean din Suceava, la 1476, ap. N. Iorga, *o. c.*, p 148; cf. „*Uluc-beiŭ*, gheograful", în *Cronicarii munteni*, de același, p. 71), *Olbeiŭ* (notabil armean din Siretiŭ, în 1610, ap. Hasdeu, *Etym. Magn.*, II, 1698; cf. Goilav, în „Revista Tocilescu", X, 246), deci = cuman. *Olubey, Ulubey*, „magnus princeps" (v. *Codex Cumanicus*, pp. 258, 260, 300; cf. pol. *Kutlubey* = cum. *Kutlubey*, „felix princeps": *ibid.*, p. 265); — un *Danabasi* e turc. *danabassy*, „cap-de-viței" (cf. *Cap-de-boŭ*, n. de Armeni „moldovenești" din Ardeal): — *Derewal* (Armean din Suceava, la Iorga, *Ist. com. rom., l. c.*) e turc. *derè*, urmat de traducerea românească: *vale* (un Armean din Moldova ar putea fi și acel „Dominus *Czyran*" de la p. 153, nota 2: *Țăranu!*); — *Ghiulea* e turc. *gül*, „trandafir" (cf. *Triandafil, Vartic*, etc); [1]) — un *Palăuz*, iarăși, e identic cu însuși etnicul *Polowci*, „Cuman", lit.: „Bewohner der Fläche" (v. Zeuss, *Die Deutschen und die Nachbarstämme*, p. 744), ca și bulg. *Palauzoff*, ung. *Palócz*, etc.

Scopul nostru, însă, aici, nu poate fi acesta; cu atât mai mult, cu cât, încurând, vom avea prilejul să insistăm asupra chestiunii. Pentru acum, ne mulțumim a înșira câteva nume proprii românești de origine orientală (evitând, negreșit, pe cele deja relevate): *Balmez* e turc. *bilmez*, 'prost', prin rus. *balbes*, idem (Berneker), de unde și rom.-dial. *belbas* (Mold. nord.); — *Carabela*, „Stâncă-neagră" = cuman. *bila*, „cos" (*Codex Cumanicus*, p. 304; cf. mgl. *Bila-lungă*, „Stâncă lungă", n. de loc., la Papahagi, *Megleno-Românii*, II, p. 39, și mr. *bel, abel, abealu*, pietrele cari servesc la jocul „în cinci pietre": Dalametra, *Dict. mr.*, Papahagi, *Din lit. pop. a Arom.*, p. 168); — *Carabaș*, din t. *hara-bach*, „prêtre, mélisse" (Youssouf), lit.: „cap-negru" (cf. oaie *cărăbașă*, bulg. *cernoglava*), sau = *cărăbaș*, în jocul călușarilor, „cîntărețul din *carabă*" (*carabă*, fig.: „umflat, sătul", — v.

1) Pentru omonimul *ghiul*, „scul, ghem" (Șăineanu, III, 182), cf. și exemplul din N. Iorga, *Brașovul și Românii*, p. 24: „940 *ghiuluri* de ață de cusut fel", unde *fel* = germ *Fell*, „blană, cojoc, piele".

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

rev. Ion Creangă", V. 310—, înseamnă o parte a cimpoiului şi vine, probabil, de la turc.-ar. *qarabba*, propriu: „garafă, ploscă"[1]); — *Caracuş* (lit. „pasăre-neagră", cf. l. *aquila*, sc. *avis*, gr μέλας şi μορφνός, „de couleur sombre (aigle), vautour" Boisacq, 64.), *Dugan, Togan, Tohan* (t *doghan*, „şoim"; cf. megl *duan* „şoim de munte", *Buzdugan, Zăgan, Zăgănescu, Tohăneanu)*, ambele având, împreună cu *Balaban* şi *Şahin*, aceeaşi însemnare generică de „vultur" (cf *Vulturescu, Şoimescu, Coroiu*, poate chiar *Bărăgan*, atestat şi ca n. de persoană: „fântâna lui Bărăgan", într'un act din 1615, ap. Hasdeu, *s. v*), ca şi n. topic *Cartal* (Zenker, 699; Barbier, III, 449; cf. *Caracuşeni*, în Basarabia); — *Bezu, Beza* = turc. *bez*, „toile" (Kieffer-Bianchi, I, 209), cf. *Bezeşti* şi *Bezari*, „Pânzari", — *Buicliu*, „Mustăciosu" (t. *buiuq*, „grand", s *biiqlu*, „jeune homme", de la *bouiq*, „moustache": Bianchi, I, 250, 262), cf. *Burnea*, „Nărtilă", din t.-pers. *burni*, „nasutus" (*Cod Cum.*, 345), *Dudac*, „Buzilă; Buzatu", din t. *doudaq*, „lèvre" (Barbier, I, 306). *Deşliu*, „Colţatu", din t. *dichlu*, de la *dich*, „dent" (Bianchi II, 571), cf *Zubcu, Zubaşco*, etc.: originar, porecle satirice (Pe *Samurcaş*, din *samour qach*, Barbier, II, 459, îl explică: „sourcils touffus"); — *Carataş*, t. *kara-tach*, „ardoise", lit.. „piatră-neagră" (Ureche, ed. Popovici, p. 92: „stânce neagre de piatră, de fac foc cu dânsa"), cf *Carataş Caretas* „fabricant de carete"; — *Ciogolea*, „Vrabie", t.-pers *čugûl*, „moineau" (Zenker, 358[b]; cf. *ibid*, 358[a]: *ćugul*, „intrigant détracteur, calomniateur"); — *Cocuz*, „nevoiaş" (Zenker; Barbier, II, 568. *qoqoz*, „indigent, sans ressources"), — *Çurt*, „Lupu" (cf. *Curt-Bunar*, „Fântâna-Lupului"), — *Djuvara*, „pardon, permission" (Bianchi, I, 397; cf. megl. *giavara-giuvara* = ceat-pat. Papahagi, I, 70); — *Erhan* = *Er-chan*, „Mann-Fürst" (Vámbéry, *Das Turkenvolk*, p. 22), — *Faca*, „pauvreté, indigence" (Youssouf 262); — *Ghidigiu* (de unde: *Ghidigeni*), din t. *ghuliji*, „qui mène paître, pâtre" (Bianchi, II, 656), mai curând ca d n *ghidigiu*, fonetism moldovenesc pentru *bidiviu*, „cal" (aşă, Şăineanu, *Infl. r*, I, p. CCCXXVIII, *Bidiviul*, ca n. de fam.,

1 Caracterul românesc al „Kaluschailor" bulgari se radeaza, fără voia lui Arnaudof (*Bulgarische Festbräuche*, Leipzig 1917) şi p numiele cân eculu i lor „*Fl ritschika*" (p 62)

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

v. St. Nicolaescu, *Doc. slavo-rom.*, p. 294); — pentru *Halippa* cf. turc.-arab. *galib*, „vainqueur, supérieur, le plus fort, prépondérant" (Zenker, 644), dar şi rom.-dial. *halipa*, "vêtement déchiré" (v. Dicţ. Acad.); — *Giani* = t. *djani*, "criminel" (Barbier, I, 521); — *Ispir*, „palefrenier, groom" (Youssouf); — *Mazlâm*, „modeste, persécuté" (*ibid.*); — *Murafa*, „procédure" (Calfa, *Dict. fr.-turc*); — *Possa*, „dépôt" (Youssouf); — *Sofian* poate fi şi *sofiian*, „pieux, dévots" (Kieffer-Bianchi, II, 130), — *Tafrali*, „fastueux, insolent" (Barbier, II, 290), „arrogant, prétentieux, anmassend" (Zenker, I, 600), „proud, conceited" (Redhouse, 1241); — *Tell*, „colline" (Youssouf). — N de fam. *Borzea* aminteşte pe *Borzul*, n. de şef cuman din 1211 (cf. N. Iorga, *Hist. des Roum. de Trans.*, I, 49) *borz*, „aes alienum", *borzli*, „debitor" (*Cod. Cum.*, p. 302), şi pe sl. *bârzo*, *borzo*, „iute" (cf. *Bârzu*), ung. *borz*, „ariciu". — Pentru *Bengliu*, cf. ţigan. *bengli*, „teuflisches Weib, Teufelin'. (P. J. Ješina, *Romàni Cib*, p. 73), rom. *Bengea*, *Bengoiu*, *Bengescu*, *Bengulescu*, de la *benga*, *bengu*, „drac" (acesta din urmă, în „Revista istorică", VI, p. 264). — O menţiune specială, în sfârşit, pentru *Caraiflac*, cunoscutul nume turcesc al Munteniei, care apare într'o baladă din Păsculescu, p 261, ca nume de persoană: „aleleĭ, taică Novac, fecior lui *Caraiflac*'" („Turcilor, *Spahiilor*" de acolo sună la Tocilescu, I, 84: „Turcilor, *Pasfi(r)ilor*, şi mai mari *Nicenilor*" = *ienicerilor*!).[1])

Cât priveşte toponimicele turceşti, — majoritatea, dobrogene —, v. între altele: N Iorga, *Droits nationaux et politiques des Roumains dans la Dobrogea, passim*, şi *La Dobrogea roumaine* (extras din „Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud orientale" pe 1919). — O. Tafrali, *La Roumanie Transdanubienne*, Paris 1918 când nu împrumută din Iorga, dă traduceri greşite: *Turcoaia*, „le Turc" (în loc de „la Turque"), sau *Vacareni*, „les vachers", în loc de: „colons ou habitants venus de *Vacari*", care, acesta, înseamnă: „vachers" (p. 130), şi pune

1) *Caterdzi* (Simon), „începătorul neamului Catargiilor în părţile noastre" (N. Iorga, *Ist. com rom.*, I. *p.* 221), ar face mai probabila etimologia *catârgi*, „crescător s negustor de catâri", decât *Catargi*, „fabricant de catarge", fara gr. κάτεργο, „galeră". — Tot aşa, *Culoglu* poate însemnă, nu numai *Robescu*, ci şi *Pedestraşu* (cf. *Peşacov*, din sl. *pešak*, de unde şi ngr. πεσιάκι = πεζός şi rom. *într'un peş* · Codin)

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

semn de întrebare după „Merland" al lui Allard (p. 144), în care, — Dobrogean get-be-get, cum se recomandă, — nu recunoaşte totuşi pe *Mârleanul* nostru!

Izdad, „când se umflă burta boului" (*Noua Rev. Română*, XIV, 235), **izdat**, „umflare la stomah" (Boceanu, *Cuvinte din jud. Mehedinţi*, p. 94), contra căreia se descântă „de izdat" (v. d. ex colecţia Daniil Ionescu), apoi, printr'un proces firesc: „drac."

Cf. turc. *izdiad*, „accroissement, augmentation" (Kieffer-Bianchi, I, 27).

Lambă[1], 'coulisse, rainure', **lambă**[2], 'corde de tilleul qui est attachée de l' esse de l'essieu soit au palonnier soit au marchepied d'une petite voiture' (Cihac, II, 164)

Cf turc. *lamba*, „lignes ou filets servant de bordure autour d'une corniche" (Barbier, II, 697).

Moglan, „bădăran, ţăran prost"

Cuvântul pare înrudit cu *olan* (turc. *oghlan*) şi *ıcioglan* (v Şăineanu), *adam-oglan*, „om", lit.: „fiul omului". Prototipul său ar putea fi *agemoglan* sau *tamoglan*, de care vorbeşte cronicarul (Kogălniceanu, *Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, 410): „Obiceiu au Turcii, în al patrulea an, să ieа a zece den copii, parte bărbătească, ca să adaoge puterea slujba împărăţiei . . Pre carii apoi îi duc la Ţarigrad, pre alţii la Odriiu şi pre la alte schele, de-i dau de-i hrănesc, pre unii la Brussa, pre alţii la Karaimani, de se înveaţă la ţarine Acestora le zice *Agemoglani* sau *Iamoglani*, adecă nevinovaţi coconi. . . ." (cf. *ageamiu* şi *prost*, originar: „nevinovat", şi Dicţ. Ac, s. v. *gloan*, iar, în altă ipotesă: *moc*, *mog*, *mogul*, lit.: „Mongol"?).

Negeac, „biciul *ceiuşului* (ceauşului), în jocul căluşerilor" (Pamfile, *Sărbătorile de vară*, p. 55), e turc. *nadjaq*, „marteau masse d'armes" (Kieffer-Bianchi, II, 1073), precum *ganciuc*, „biciu", e turc. *kančak*, idem, ngr. καμτσίκι (Byzantios).

Năbârgeac, adj. şi subst., „prostănac" (Codin, *O seamă de cuvinte*, p. 51), *năbărgeag*, „prostuţ, prostălău" (Pamfile, *Agricultura la Romîni*, p. 252), *năvârgeac*, „copil rezgâit, necertat de părinţi, care face boţoroage" (rev. „Ion Creangă", VIII [1915], p 39), e turc. *na-bè-ğa*, „déplacé, inconvenant, inopportun" (Youssouf, 857), *naberdja*, „deplacé, desagréable, inconvenant" (Kieffer-Bianchi, II, 1071), alipit la grupa suf. *-eac (-eag)*. — Un *Năvârgeacul*, n. topic, în j. Vâlcea, v. Dicţ. geogr.

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

Neder, interj, strigătul repetat al burateculuĭ în cimilitura sa (Pascu, *Despre Cimilituri*, I, 108), atestat şi în „Cântecul Păpuşilor" (Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I, p. 39), e adv. interog. turc. *nedŭr*, „qu' est-ce? quel est? qu'y a-t-il?" (Kieffer-Bianchi, II, 1099). — Compară varianta din Păsculescu (*Literatura pop. românească*, p. 386), unde strigătul broatecului (tot „puiŭ de Ungurean") e *verder, verder* = germ. *wer der? wer da?* „qui vive?" (din acesta din urmă, cu fonetism unguresc: rom.-dial *berdo?*), — cuprinzând, în acelaşi timp, şi o alusie, obişnuită în cimilituri, la coloarea broatecului (verde, cf fr. *verdier*).

Oină, numele cunoscutului joc de minge, n'a fost, pe cât ştiu, explicat în mod satisfăcător.

Tiktin, plecând de la varianta *hoina* (contaminaţie cu *hoinar*), îl raporta la rus. *vojnà*, pol. *wojna*, „Krieg", — ceea ce nu se potriveşte de loc cu caracterul jocului, care n'are nimic războinic.

Pascu (*Etimologii româneşti*, p. 66) îl consideră ca pe un joc „de oi" (cf. *de-a baciul*).

„Codex Cumanicus", ed. Kuun Géza, p. 256, are însă următoarele două cuvinte, care nu se pot despărţi de *oină* şi *oinaş* (*oinar*) ale noastre: *oyn*, „ludus", *oynas*, „collusor"*).

Salamangea, „stofă de mătase verde, taftă" (Păsculescu, *o. c.*, p. 375: „cort de catifea şi *salamangea*"), n'are, fireşte, nimic comun cu *salle-à manger* ci e o simplă corupţie populară din *şamalageà* — alăgea (de) Şam (Damasc), turc. *şam-alağăsi*, „étoffe de soie rayée, fabriquée à Damas" (v Şăineanu, *Infl. or.* II,[1] 335; N. Iorga, *Negotul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, pp 75, 254), precum *gerfe* (p. 57) e *gevrea*, „batistă" (Şăineanu, II[1] 179) şi nu trebue confundat cu *ghebrea* (p. 342) = *gebrea* „otreapă" (II[1], 177).

De astfel de estropieri şi confusii mişună, în special, colecţia citată a d-lui Păsculescu (nu relevăm decât turcismele sau cele în legătură cu ele): *Dereà*, glosat. „costiş, loc ridicat, deluşor" (p. 335), de fapt, tocmai contrariul: turc *dere*, "vale"; —

[*) Cf. *Dicţionarul Academiei* subt ***hoină***, de unde (copil) hoinar, pentru care C. Lacea popune etimologia turc. *ojun* „joc", *ojnamati*, „a se juca"].

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)

gârbojie („tărtăcuţă roşie plină de —") din cimilitura măcieşului sau nasului (p. 341) = *cârmojie*, „miche de pain", s. *cârmâz* = turc *kyrmyz*, "cramoisi", „vermeil", lit.: *vermiculus*, „Scharlachlaus", contaminat cu *gârbov* (cf nas *coroiet*, „acvilin", lat. *aduncus*) şi *boz*, *boji*, (cf. Panţu); — în *gealap* (p. 342) e evidentă confusia dintre *ge(a)lat*, „gâde", şi *gelep*, „oier"; — *singir*, „stânjen, lanţ" (p. 378) = *singir*, idem, iar *singer*, „cuţit mare turcesc" (*ibid.*) = *hanger* (contaminat, poate, cu *sânge*); — *Chizel*, *chizil* din Ialomiţa (p. 52) n'are nevoie să fie transportat în Asia-Mică (p. 312), pentru a fi turc. *kyzyl*, „roşu" (deşi cunoaştem un cântec popular obscen, în care e vorba de „o jalbă la Sultan" a „fetelor din *Natapan*" = Matapan!); — *ierbănaş*, „dajdea ce o dădeau populaţiile prădate" (p 348), e o fantasie glotologică (probabil, datorită etim. pop. cu *ban*) pentru *Ierbunaş* (cf. p. 48) = *Arbănaşi*, „Albanezi"; — *Odridulu* din text (p. 261) redă tot atât de greşit, ca şi *Odrihul* din indice, pe: *Odriului* (rimând cu *cadiului*), — care, fireşte, nu e Ohrida (indicele), ci Adrianopolea (şi: Udriu); — *Dârşovean* (pp. 301, 303) nu e *Dârstorean* (indice), ci *Hârşovean* (cu *d*-protetic), etc., etc. — Cazul lui *televechie*, „un fel de aşternut, chilim" (p. 382), care, ca formă, reproduce prototipul turc mai exact decât obişnuitul *tivilichie*, „pieptar lung al ţărancelor" (p. 383), e drept să fie semnalat ca o „excepţie onorabilă". Şi aici, însă, înţelesul e greşit dat!

Tâlv, „Lagenaria vulgaris, curcubita lagenaria L., cucurbătă, tidvă, tiugă, troacă" (Panţu, p. 299), să nu fie, totuşi, identic cu turc *telv*, „épine, buisson" (Kieffer-Bianchi, I, 326)?

Tiutiuc, '1. bucată de lemn scurtă şi groasă: „pune un tiutiuc sub roata căruţei, să nu fugă la vale"; 2. nume de familie' (Boceanu, *Glosar de cuvinte din jud. Mehedinţi*, p. 105), **tutuc**, „trunchiul de lemn pe care se sparg lemnele de foc" (*Noua Rev. Română*, XII, [1913], 285), e turc. *tutuc*, „obstacle, ce qui retient" (Kieffer-Bianchi, II, 199), *toutouq*, „voile, rideau, paralysie" (Barbier, I, 302, 305). — De adăugit la sinonimele: *opritoare*, *piedica*, *carastolă* din Pamfile, *Industria casnică la Români*, p 139[1]).

V. Bogrea.

1) Pentru dubletul *tiutiuc-tutuc*, cf. *titiun-tutun*, *tiuleiu-tuleiu* (turc *tülé*, „plume d'oiseau", din Zenker, 326 [2]).

BDD-A14617 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 19:38:09 UTC)